

VZDELÁVANIE AKO VÝSLEDOK IDEOLÓGIÍ

V Európe sa čoraz častejšie skloňuje téma **spolužitie kresťanov a moslimov, Európanov a Arabov. Pre veľkú časť európskeho obyvateľstva prebiehajúca vlna migrantov so sebou prináša množstvo nových a neznámych prvkov, ktoré sú súčasťou arabskej kultúrnej identity. Vy sa v oboch týchto svetoch pohybujete už dlhší čas. Vedeli by ste povedať, v čom sú arabská a európska kultúra odlišné, resp. v čom sa podobajú?**

Pozrime sa najprv na najvýraznejšie rozdiely, ktoré formujú aj ostatné oblasti. Samozrejme, treba ich brať všeobecne, lebo vždy existujú výnimky – individuality, ktoré sa prejavujú inak ako väčšinová populácia. Podstatný rozdiel vidím v mentálnej úrovni, kde je Európa ďaleko vpred a muslimský či arabský svet výrazne zaostáva. Ten je spôsobený ideológiami prevládajúcimi v danom teritóriu a od toho sa odvíjajúcou úrovňou vzdelania. Tieto faktory formujú mieru pochopenia súvisiacu s otvorenosťou mysle. Muslimovia, resp. Arabi muslimovia, sa „vďaka“ islamu dennodenne a opakovane zaoberajú pudmi, živočíšnosťou a cez oblečenie (vynucované zahaľovanie) sa stále utvrdzujú v rozdieloch medzi pohlaviami. Tak venujú enormnú časť svojej pozornosti na upriamovanie na bazálne funkcie ľudskej existencie. Potom v porovnaní s nami, ktorí zásadne neriešime, kto má čo oblečené a či to tak oblečené môže mať, ako sa má žena správať k mužovi v takej alebo onakej situácii (mimo chodom, veľmi často podľa návodov islamských učencov, nie podľa vlastného pocitu), zostáva oveľa menší priestor na tvorivú činnosť, vynálezy, pokrok, vzdelávanie či samovzdelávanie a takisto prácu.

Zásadný rozdiel je v miere tolerancie. Kým v Európe sme otvorení novostiam a naše chápanie dokáže poňať aj cudzie veci, u arabských, ale i nearabských muslimov je to inak; miera tolerancie je vo všeobecnosti dosť nízka. Pri vyznávačoch iných náboženstiev na Blízkom východe je zasa vyššia, lebo sú v menšine a musia sa podriaďovať väčšinovým, teda nárokom zo strany muslimov. Islam nie je iba náboženstvom,

ako sa zvyčajne uvádza, ale je to aj spôsob života, životný štýl. Teda ide o ideologický rozmer. Nielen doma na Slovensku, či v Európe, ale aj na Blízkom východe zažívam vynucovanie si tolerancie od iných (kresťanov, jazídov, sabejcov, zoroastrijcov) zo strany muslimov, napríklad počas stretnutí (rozlišovanie ženy a muža ako rokujúceho partnera a ignorovanie žien pri rokovaní alebo pri /ne/pozdrave), písaní formálnych dokumentov (vkladanie islamskej formulky o Bohu, i keď ide o vládny dokument, pričom ústavy niektorých krajín povoľujú aj existenciu iných náboženstiev), počas ramadánu (nejesť a nepiť v prítomnosti muslimov počas pôstu, hoci ak je muslim presvedčený o správnosti svojho konania, nemá mu prečo prekážať prístup iného). V opačnom prípade, t. j. pri schopnosti tolerovať inakosť než „muslimskosť“, dochádza pomerne často k nepochopeniu, nezáujmu a niekedy až k arrogancii. Keď si vezmeme problematiku muslimov prichádzajúcich do Európy, s našou mierou tolerancie a chápania sme boli do veľkej miery ochotní akceptovať inakosť druhých. Na druhej strane akceptovať, že niekto chodí v minisukni, a nehádzať po ňom hladné či uhrančivé pohľady, patrí skôr k výnimočným javom. A to nehovorím o reakciách, keď sa migrant vyhráža smrťou gynekológovi, ktorého povolajú skontrolovať jeho tehotnú ženu, len preto, že je muž, cudzí muž. Mentálna neschopnosť a nedostatok pokory pochopiť inú, v tomto prípade európsku kultúru, potom vyvoláva negatívne reakcie, ku ktorým logicky dochádza. Deklarovanie polovičných právomocí ženy oproti mužovi islamským právom stále zostáva faktom a dištančovanie sa od takéhoto prístupu je utópiou. Rozdielnosť prístupu k ženám sa zdá ako stereotyp, ale ide o najškripajúcejší faktor v interakcii medzi našimi kultúrami a ako taký nesmiernym spôsobom ovplyvňuje úplne všetko – politiku, nálady v spoločnosti a vytváranie postojov. Treba si uvedomiť, že ak muž, ktorý nie je ochotný akceptovať ženu ako plnohodnotného partnera (človeka) doma, napr. na Blízkom východe, určite nezmení svoj postoj tým, že bude žiť v Európe. Naopak, takéto typy majú veľkú tendenciu v cudzom prostredí

sa viac uzatvárať a radikalizovať. Takáto situácia má okrem iného za následok generalizáciu a diskriminuje kresťanov či jazídov, ktorí sú všeobecne liberálnejší, ale i takých muslimov, ktorí sú tolerantní a sekulárni.

Musím zopakovať, že v arabskom a muslimskom svete hrá náboženstvo zásadnú rolu. To je prvá otázka, ktorú miestny človek kladie a podľa odpovede okamžite posudzuje. Tiež musím skonštatovať, že za posledné roky dochádza u mnohých muslimov k prejavom nadradenosti nad inými než muslimami.

Zdroj: Emíre Khidayer

Ďalším výrazným rozdielom je, že v arabskom svete je pomerne výnimočné mať vlastný a nezávislý názor. Exemplárne sa to prejavuje pri debatách o názore na Boha, náboženstvo a súvisiace témy hraničiace s filozofiou. Naopak, citovať niekoho alebo niečo je u veľkej časti muslimského obyvateľstva štandardom. Debata často nemôže byť plodná, lebo arabský – muslimský komunikačný partner veľmi rýchlo ustrnie vo vlastných argumentoch. K rozdielom, ktorými sa môžeme inšpirovať, patrí vedieť si vychutnávať ničnerobenie. Každodenné návštevy kaviarne či čajovne (zasa prevažne u mužov, v prípade ľudových kaviarní o ženskej nohe ani nechytovať), hlasné debatovanie alebo ticho bez nevyhnutnosti podávania výkonu či výsledku a užívanie si daného momentu je výraznou charakteristikou arabskej spoločnosti.

Ženy v typických plášťoch abách, bazár Wágif Dauha, Katar

Z odlišností a rozdielov v kultúrach často vyplývajú rozličné konflikty a nedorozumenia. Napriek tomu, že podľa nepísaného pravidla by mal návštevník rešpektovať pravidlá krajiny, do ktorej prišiel, rozmery a kontext súčasnej migrácie smerom do Európy nevyhnutne kladie požiadavky aj na domáce obyvateľstvo, či už v otázkach tolerancie alebo poskytnutých riešení. Sú nejaké kroky, ktoré by európska spoločnosť mala podniknúť s cieľom zjednodušiť spolužitie rozličných kultúr? Existuje nejaký prípad, ktorý by mohol slúžiť ako príklad ukážkového spolužitia arabskej a európskej kultúry?

Zdroj: Emíre Khidayer

Na výrobe syra v osade Chírán, hosťom Izzudína, Sudán

Po rokoch žitia v arabskom svete, vrátane svojej profesionálnej skúsenosti dochádzam na to, že najlepšie je, keď každý žije tam, kde sa narodil, resp. v podobnom kultúrnom prostredí – s tou výnimkou, že niekto je naozaj ochotný prispôbiť sa, integrovať až asimilovať v nových podmienkach. V tom sú Slováci dosť unikátni. Nehovorím o skúsenosti formou pobytov či návštev, lebo taká skúsenosť je na nezaplatenie. Zdá sa, že vidieť realitu takú, aká je, a brať si skúsenosť z minulosti nie je v kurze. Snaha uspôbiť miestne obyvateľstvo na obraz kolonizátorov, ako to bolo Francúzmi v Alžírsku, Britmi v Palestíne a oboma veľmocami pri rozdeľovaní vplyvov na Blízkom východe, prinieslo nedozerné negatívne následky pre arabské krajiny a dnešná situácia je ich dôsledkom. Takisto invázia koalície vedenej USA do Iraku v roku 2003 spôsobila dnešnú nenávisť Iračanov voči Američanom a následné produkty v podobe al-Káidy či Islamského štátu. Principiálne podobne to vidíme aj v Európe, Británii, Francúzsku, Škandinávii, Belgicku či v Nemecku, kde násilné presadzovanie muslimskej inakosti vytvára u miestneho obyvateľstva antipatiu, strach až odpor. Európska spoločnosť, konkrétne tie krajiny, ktoré

napáchali zlo a deštrukciu v arabských krajinách, t. j. Británia, Francúzsko, Taliansko, by mali podniknúť kroky s cieľom nápravy. Samozrejme, bolo by alibistické ťaha do ich „biznisu“ iné európske krajiny, aby participovali na náprave ich krívd len preto, že dnes sú už členmi EÚ. Je predovšetkým potrebné zabezpečiť, aby sa migranti a utečenci vrátili do svojich vlastných krajín a mali ich možnosť budovať. Tu treba pomôcť. Ukážkovým príkladom spolupráce Európy a arabských krajín je podpora režimov Egypta a kráľovstiev Jordánska a Maroka, kde sa vládny režim blíži k autokratizmu. Ak si svet neželá chaos, aký nastal po zvrhnutí Saddáma Husajna či Kaddáfího, v arabskej časti sveta je na prežitie štátoprávnych útvarov potrebná pevná ruka. Naša predstava demokracie v inom spoločensko-politickom, teda v inom mentálnom prostredí, je naivná a neaplikovateľná.

Kultúrne a náboženské špecifiká sa prirodzene premietajú aj do vzdelávacieho systému. Vedeli by ste porovnať školský systém v arabskom svete a v Európe?

Iste. Vypichla by som pár faktorov súvisiacich so vzdelávaním. Najprv to, že existuje a stále pretrváva úcta k starším a vzdelanejším. Učiteľ je v arabskom svete autorita. Jemu sa ani neprotirečí, ani neodvráva. Disciplína je veľmi vratký pojem. Celá spoločnosť si nevie vážiť čas, vrátane času niekoho iného. Chodiť neskoro alebo nechodiť vôbec je úplným štandardom, navyše bez ospravedlnenia či pádneho odôvodnenia, vrátane do školy či do práce. Systém vzdelávania stále uprednostňuje memorovanie. To sa odvíja od memorovania Koránu a aplikuje sa hlavne v chudobných častiach krajín naprieč Blízkym východom, ale i v Afrike a Ázii. Koránové školy stále existujú, nejde o žiaden pozostatok z minulosti. Vzhľadom na podmienky je to, žiaľ, často jediná forma vzdelávania, hoci nerozvíja žiadne iné schopnosti a navyše dopomáha k indoktrinácii „právd“ určených islamom. Do praxe sa to premieta tak, že napr. v sudánskom Dárfúre kresťanský kolega z Jordánska pôsobiaci v misii OSN bol nútený tvrdiť, že je muslim, inak by jeho existencia bola ohrozená. Lenže aj v chudobných podmienkach sa osvietenejší ľudia snažia priblížiť iné systémy, ako ponúka islam. Vo Wadd Madaní sa učiteľ trpezlivo a systematicky snažil vysvetľovať základy angličtiny napriek tomu, že deti zotrvali v škole „v tieni“, len krátke obdobie, jeden prišiel, druhý odišiel. Z jeho strany šlo o obdivuhodný

výkon. V Iraku mládež, ktorá je cez sociálne siete schopná nasávať a rozpoznávať rozdiely, navrhuje učiť sa aj o iných náboženstvách, nielen o islame (Irak disponuje najrozmanitejšou plejádou náboženstiev na Blízkom východe) alebo vynechať náboženstvo ako také. Iracká mládež hlása, že má veľa energie, ale nevie, čo s ňou; podvedome žiada pomoc o programy v „mentálnom vzdelávaní“, v ktorých by sa približovala k európskym štandardom. Pozitívom je, že mládež, ktorých rodičia vyrastali v sekulárnom režime (Irak, Sýria) sa tak dožaduje systému, ktorý kladie dôraz na syntézu a analýzu, fenomény, ktoré sú v arabskom vzdelávaní stále pomerne iluzórne.

Sú protimoslimské a protiarabské nálady v Európe výsledkom oprávnených bezpečnostných a spoločenských rizík, alebo ide skôr primárne o zámerne zveličený strach z neznámyho? Vedeli by ste navrhnúť riešenie, ako tieto obavy prekonať?

Vieme, kto a s čím do Európy prichádza? Teraz nechcem poukazovať na základné informácie, lebo tie už máme k dispozícii. Podstatná je hĺbková znalosť inej kultúry. Uvedomujem si, že ňou iba málokto disponuje. Informácie o arabskej či muslimskej kultúre, s ktorými narábajú politici, sú povrchné. Iba poznaním, najlepšie zažitým, sa dá vyhodnotiť, aká je tendencia správania konkrétnej osoby. Určite, treba tieto záležitosti posudzovať individuálne, lebo aj individuality v rámci týchto kultúr majú veľmi rozdielnu úroveň chápania. Od kolektívneho myslenia, kde jediniec názor nemá, nie je k nemu vedený a iba opakuje citácie náboženských kníh a (právne) vyjadrenia islamských učencov až po otvorenosť ateistov, resp. sekulárne uvažujúcich ľudí. Druhá skupina je minimálna a tá je schopná integrácie, ba aj asimilácie. Prvá skupina masívne prevažuje s mnohými odtieňmi od fundamentalisticky založených jedincov cez tzv. umiernených. Umiernenosť je tiež veľmi zavádzajúci pojem, lebo takíto ľudia v podstate uznávajú ako jedinou správnu „vieru“ iba islam. V tejto skupine oscilujeme až po takých, ktorí síce dodržiavajú islamské nariadenia, ale nemajú potrebu ostatných tým zaťažovať. Aj z tejto skupiny je posledná podskupina málopočetná. Vzhľadom na súčasný stav myslenia mnohých muslimov nálady v Európe majú skutočne reálny základ aj z bezpečnostného, aj zo spoločenského hľadiska. Riešenie? Priblížiť sa k sebe úrovňami chápania a tolerancie. A to sa dá cez vzdelávanie a vlastný vývoj. Len treba vziať do úvahy časový faktor.

Zdroj: Emíre Khidayer

Emíre Khidayer

Emíre Khidayer sa narodila slovenskej mame a irackému otcovi. Ako diplomatka pôsobila v Egypte, Kuvajte a Iraku. V Dubaji viedla firmu v oblasti informačných technológií. V Chartúme pracovala ako politická poradkyňa pre hlavného predstaviteľa OSN pre Sudán a momentálne pôsobí v politickom tíme misie OSN v Iraku. Na Bratislavskej medzinárodnej škole liberálnych štúdií prednášala predmet arabské spoločnosti a kultúra. V spoluautorstve s Edgarom Jarúnikom vypracovala *Návrh na prepis arabských slov do slovenčiny*, uverejnený v Slovenskej reči (2005). Je autorkou kníh *Arabský svet – iná planéta?* (2009, ocenená Literárnym fondom a Knižnou revue), *Život po arabsky* (2010), *Príbehy zo Sumhuramu* (2010), *Dubajské tajomstvá* (2013), *Arábia chutí*, je spoluautorka s fotografom Alanom Hyžom (2016) a autorka početných odborných a populárno-náučných článkov týkajúcich sa Blízkeho východu. Jej knihy boli preložené do češtiny, poľštiny a angličtiny.